

Cilt: 5 Sayı: 9, Ocak 2017 / Volume: 5 Issue: 9, January 2017

ÂŞIK GÜNAY YILDIZ'IN ÇOBAN MİRZEHAN HİKÂYESİ, AVCI MUSTAFA İLE ŞAHNİZER SULTAN HİKÂYESİ VE YETİM ABDULLAH İLE SELVİNAZ SULTAN HİKÂYESİNİN EPİZOT VE MOTİF İNCELEMESİ^{1*}

Investigating Motifs And Episodes of Minstrel Gunay Yıldız's Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi (AMSSH) ve Yetim Abdullah ile Selvinaz Sultan Hikâyesi

Sibel KARADENİZ YAĞMUR^{**}

ÖZ

Halk hikâyeleri geçmiş ve günümüz kültürel ve modern hayattan izler taşır ve geleneksel edebiyatımızın en zengin ve çok yönlü türlerinden biridir. Âşık Günay Yıldız Çoban Mirzehan Hikâyesi (ÇMH), Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi (AMSSH) ve Yetim Abdullah ile Selvinaz Sultan Hikâyesini (YASSH) tasnif ederek halk hikâyeleri halkasına bir yenisini eklemiştir. Bu makalede, ÇMH, AMSSH ve YASSH epizot ve motif yönlerden ele alınıp incelenmiştir. Halk hikâyeleri metni epizotlarına ayrılmış, hem de bu epizotlarda geçen motiflere yer verilmiştir. Ayrıca daha önce doktora çalışmasını yaptığım ÇMH, YASSH ve YASSH bu makaleyle halk edebiyatı bilim dünyasına duyurulmuş olacaktır.

Günay Yıldız'a ait ÇMH, AMSSH ve YASSH'de sırasıyla şu motifler tespit edildi: Çobanlık, avcılık, evlilik, evlenme âdetleri, âşık olma, ilk görüşte âşık olma, aşk hastalığı, zengin adamlar, sihir, rüya, bade içme, rüya âleminde aşk, yardımcı derviş, çocuklara ad verme, şans ve kaderin değişmesi, yardımcı kadın, yardımcı adam, hile yoluyla aldatma, dua, formalistik sayılar, duyguların şiirle ifade edilmesi, hak âşığı, baba ana ve oğul ve çeşitli kardeşlikler, hapsederek cezalandırma, pir, hızır, harami, gurbete gidiş, baştan geçeni anlatma, düğün ve at motifi. Bunlardan özellikle rüya, bade, aşk, ilk görüşte âşk, gurbete gidiş ve dönüş,

* Yağmur, S.K. (2016). Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesinde yapılan Âşık Günay Yıldız'ın Hikâyelerinin Epizot ve Motiflerinin İncelenmesi. Basılmamış doktora tezinden türetilmiştir.

**Dr. Gaziantep Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Okutmanı, sibelkaryag@hotmail.com

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

harami, pir, derviş, çocuklara ad koyma ve düğün motifleri tüm hikâyelerde karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Günay Yıldız, hikâyeler, epizotlar, motifler.

ABSTRACT

Folk tales carry traces of past and present cultural life and one of the richest and most versatile types of our traditional literature. Three of these tale written by Minstrel Günay Yıldız are Çoban Mirzehan Hikâyesi (ÇMH), Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi (AMSSH) and Yetim Abdullah ile Selvinaz Sultan Hikâyesi (YASSH). Günay yıldız has added a new ring of folk tales by classifying these tales. In this study, the common motif structure of ÇMH, YASSH and YASSH were examined. The texts devoted to the episode as well as the motives. Also, doctoral thesis I've studied before on ÇMH, YASSH ve YASSH will be introduced to folk literature science.

The common motifs of Yıldız written 3 tales were found as shepherds, hunting, marriage, marriage customs, fall in love, fall in love at first sight, love sickness, rich men, magic, dreams, drinking bade love in a dream world, deputy dervish, giving a name to child, change of luck and fate, assistant woman and man, fooled by fraud, deception by fraud, prayer, formalistic numbers, the expression of feelings with poetry, divine minstrels, father mother and son and several fraternities, imprisoning, Pir (patriarch), Hızır (vice holy man), thieves, going abroad to find the love, explaining the things happened, the wedding ceremony and horse. Of these, dream, bade drinking, love, be in love at first sight, going abroad and return to find the loved one, thieves, pir, dervish, putting children name and wedding motifs were commonly come across in all stories.

Keywords: Âşık Günay Yıldız, tales, episodes, motifs.

GİRİŞ

Halk kültürümüzün önemli bir kolu olan halk hikâyelerimiz, eski destan geleneğinin günümüze kadar gelen uzantısıdır. Halk hikâyeleri geçmişteki ve günümüzdeki kültürel ve modern hayattan izler taşır. Halk hikâyeleri geleneksel edebiyatımızın en zengin ve çok yönlü türlerinden biridir. Halk hikâyelerinin konuları genel olarak âşık kahramanların hayatı ve maceralarıdır. Halk hikâyelerinde türkü ve anlatım iç içedir. Bir kısmının konusu tamamen aşka bağlı lirik ürünlerdir. Bazıları ise Dede Korkut ve Köroğlu gibi kahramanlık teminin ağır bastığı epik destanı hikâyelerdir. Halk hikâyelerinden Âşık Günay Yıldız tarafından tasnif edilen Çoban Mirzehan Hikâyesi (ÇMH), Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi (AMSSH) ve Yetim Abdullah ile Selvinaz Sultan Hikâyesi (YASSH) olarak üç hikâye vardır. Âşık Günay Yıldız, bu hikâyeleri tasnif ederek halk hikâyeleri halkalarına yeni hikâyeler eklemiştir. Âşık Günay Yıldız, Kars ve çevresi âşıklık geleneğinin 20. yy'daki önemli temsilcilerinden birisidir. Günümüzde halk

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

hikâyeciliği geleneğini ve babası Âşık Murat Karahan Yıldız'dan öğrendiği âşıklık geleneğini başarıyla sürdürmektedir.

Bu makalede, Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah Hikâyeleri epizot ve motif yönlerden ele alınıp incelenmiştir. Metinler kısmında okuyucunun daha iyi anlayabilmesi için hem halk hikâyesi metni epizotlarına ayrılmış, hem de bu epizotlarda geçen motiflere yer verilmiştir. Ayrıca daha önce doktora çalışmasını yaptığım (dip not) Âşık Günay Yıldız tarafından tasnif edilen ÇMH, AMSSH ve YASSH bu makaleyle halk edebiyatı bilim dünyasına duyurulmuş olacaktır.

MATERİYAL ve METHOD

Günay Yıldız'ın hikâyelerin tümünü içeren el yazması defter ve Cengiz Gökşen'in "Sana mı Kalmış Âşık Günay Yıldız Hayatı, Sanatı, Şiirleri, Atışmaları, Hikâyeleri" (Gökşen, 2012) adlı kitap bulunmaktadır. Gökşen'in kitabındaki hikâyelerle Günay Yıldız'ın kendi el yazması defterindeki hikâyeler tamamiyle aynıdır. Basılmış olması açısından Gökşen'e ait kitaptan yararlanıldı.

Âşık Günay Yıldız'ın ÇMH, AMSSH ve YASSH hikâyelerindeki epizotlar aşağıda belirtilen sırayla incelenecektir.

- 1.Kahramanların doğumları ve aileleri.
2. Kahramanların âşık olmaları.
- 3.Kahramanların sevgililerini bulmak için seyahate çıkmaları.
- 4.Kahramanların kavuşmalarını engelleyen kişi ve unsurlar.
5. Kahramanlara yardım eden kişiler.
6. Konuşmalar ve sonuç

Epizotlardaki motifler Stith Thompson tarafından belirlenen motif ana başlıklarına göre incelenecektir.

1.1 ÇOBAN MİRZEHAN HİKÂYESİ

Epizot 1: Kahramanların Doğumları ve Aileleri

Hikâyede Mirzehan ve Nazlı Süzan ülkesi, Şafak şehrinin Sürmeli köyünde yaşarlar. Aralarında ciddi bir muhabbet ve sevgi bağı olan Mirzehan ve Nazlı'nın gözleri toktur. Mirzehan'ın geçim kaynağı çobanlıktır. Nazlı da bostanında ektiği sebzeleri satarak eve katkıda bulunmaktadır. Yıllar sonra ikisinin de babaları ve anneleri vefat eder.

Burada karşımıza **çobanlık** (işler ve meslekler; cemiyet) ve **evlilik motifi** çıkmaktadır.

Hikâyede Seyithan doğarken şu olaylar yaşanır: Mirzehan ve Nazlı'nın çocukları olmamış ve bu duruma üzülüyorlardı. Bir gün yaşlanıp kuvvetten düşüklerinde ellerinden tutan eden bir evlatlarının olmasını ve soylarının devam etmesini isterler. Her ikisi de Allah'tan umut kesilmez, bizi yaratan Allah'tır, Allah her şeye kadirdir" diyerek dua ettiler. Çoban Mirzehan bir duvarın dibinde oturur ve

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

o anda Kible tarafından ince bir rüzgâr esmeye başlar. O rüzgârın etkisi ile Çoban Mirzehan şu dörtlüğü okur:

Mirzehan fedadır yoluna bu can,
Çökünce karanlık ağarınca tan,
Bir evlat isterim yüce Allah'tan,
Bizleri de yazsın fermana söyle.

Bu dörtlükle içindeki arzularını çok büyük bir kapıya, yani Yaradan'a yollamıştı. O kapıdan cevap geleceğine inanıyordu. Eve geldiklerinde yüzlerinde bir tebessüm vardır. Nazlı bu mutluluğun sebebini sorar. Mirzehan buna şu dörtlükle cevap verir:

Bir haber yolladım şahlar şahına,
Kible tarafından esen yel ile
Arzu maksudumu beyan eyledim,
Götürdüler bilinmeyen yol ile.

Nazlı Çoban Yaradan'a bir yalvarışı gibi dua ettiğini anlar. Birbirlerine sarılarak yattıktan sonra Çoban Mirzehan bir rüya görür. Mirzehan rüyasında koyun güderken çok şiddetli yağmur yağmakta olup kuvvetli bir rüzgâr kendisini çok yüksek bir dağın tepesine atar. Çok korkunç, zindan gibi karanlık ve soğuk bir ortamda aksakallı nurani bir baba görünür. Zorluklardan kurtulmak için şu dörtlüğü okur:

Amansız darda kalmışım,
Baba yardım eyle bana.
Buraya nasıl gelmişim,
Baba yardım eyle bana.

Sakallı pir baba, yavrum hiç korkmama gerek yok bu dağa Murat dağı derler. Duası kabul olan kula Allah her şeyi verir. Pir, Mirzehan'a "Dön arkana, bak. Ne var?" diye sorar. Arkasına döner ve dağın boyunca up uzun bir ağaç görür ve bu ağaca tutunarak aşağı iner. Hanımı Nazlı, "Bey, inşallah o ağaç bize bir evlattır, olacak büyüyecek bizi kurtaracak, kol kanat olacak." der. Aylar geçtikten sonra Nazlı Hanım hamile kalır. Nazlı dünyaya bir oğlan çocuğu getirir.

Burada **rüya** (harikulade hadiseler) **ve badelenme ve yardımcı derviş motifi** karşımıza çıkmaktadır.

Çoban Mirzehan aradan zaman geçtiği halde ismi olamayan oğluna koyacağı ismi Nazlı'ya şu dörtlükle söyler:

Geçti Mirzehan yanından.

Ermişlerin mekânından,

Ses geldi Kible yönünden.

Adını Seyithan verdi

Burada çocuklara ad verme motifi karşımıza çıkar:

Seyithan yedi yaşındadır. Annesi Nazlı razı olmadığı halde babası ile koyun gütmeye gider. Bir zaman sonra Çoban Mirzehan ile oğlu Seyithan birkaç saat birbirlerini göremezler. Yolda arkadaşı bir çobana rastlar ve Seyithan'ı sorar. Çoban yolda geçen bir kervan gördüğünü, o kervanla beraber olabileceğini söyler.

Burada şans ve kaderin değişmesi ve tesadüfi karşılaşmalar ve yardımcılar motifi karşımıza çıkar.

Epizot 2: Kahramanların Âşık Olmaları

İbrahim Bey'in 7 yaşlarında iken evlatlık aldığı Seyithan 17-18 yaşında yakışıklı bir delikanlı olmuştur. Babası gibi nal ustası olmuştur. Ailesi onun eğitimine de önem vermiş ve iyi bir medrese eğitimi almıştır. Gülüzar medrese arkadaşıdır. Gülüzar ile gönül dostluğu başlar. Gülüzar zengin olan Rıza Beyin kızı olup hem çok güzel hem de akıllıdır.

Annesi, Seyithan'a, "Anlarım hani, bir sevda rüzgârı mı var, yoksa sana da mı o rüzgârdan esti?" diye sorar. Seyithan annesinden saz ister ve çalma bilmesi de sazı göğsüne dayar şu dördlüğü okur:

Ana aşkın pazarında gezerken.

Aklımı başımdan aldı bir güzel.

Ben kendi hâlimde okuryazarken,

Beni sevdasına saldı bir güzel.

Burada âşık olma (evlilik aşk motifi), isteğin şiirle ifade edilmesi (tanıma imtihanı) ve baba ana ve oğul (cemiyyet, aile motifi) motifleri karşımıza çıkar.

Seyithan bahçenin içine girer ve Gülüzar'a şu dördlüğü okur:

Sazlıbahçenin içinde,

Ben bir peri kızı gördüm.

Gökyüzüne ziya salan,

Bir seher yıldızı gördüm.

Sözler bittikten sonra her ikisi birbirlerine sarıldılar, görüştüler. Bu buluşmaları yaşlı bir kadın Gülüzar'ın annesine söyler. Gülüzar'ın anası babası

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

öğrenirse her ikisini de cezalandıracağını söyler ve görüşmemeleri için oda hapsi verir. Gülüzar Seyithan'ı görünce yasemen zülüflerini bastı sinesine ve şöyle karşılık verir:

Sevda sarhoşuyam pirlere elinden,

Aşkın badesini içip gelmişem.

Müsaade istedim seni görmeye.

Sırrımı anama açıp gelmişem.

Söz tamama erince her ikisi birbirlerine öyle sarıldılar ki, siyah sandal sarı tele, şeyda bülbül gonca güle, melez gömlek kulaç kola, aç sarıçiçeğe, Çıldır çeçile, Şöreyel lavaşa, Azeri boşbaşa, deve kangala, Terekeme hangele sarılan gibi sarıldılar.

Burada kötü yaşlı kadın, hapsederek cezalandırma, âşık olma ve bade içme motifleri karşımıza çıkar.

Epizot 3: Çoban Mirzehan'ın Oğlu Seyithan'ı Bulmak İçin Seyahate Çıkması

Çoban Mirzehan ve Nazlı kendi aralarında anlaşarak Mirzehan'ın oğlunu arayıp bulmasına karar verdiler. Yaşlı kadın Senem nene Nazlı'nın yanında kalır. Mirzehan yola çıkar ve Yol Üstü Hanı'nda konaklar. Hancı Kadir baba isminde yaşlı birisidir. Çoban Mirzehan Hancı babaya kaybolan yavrusunu şu dörtlükle söyler:

Nasıl kayboldu ki bende bilmedim,

Ben yavrumu aramaya gelmişem.

Her yanı aradım baktım bulmadım,

Ben yavrumu aramaya gelmişem,

Duruma üzülen hancı şöyle cevap verir: İki gün evvel buraya yol kesip adam kaçırın bir kervan geldi. Yanlarında yedi sekiz yaşlarında güzel bir çocuk vardı. Kamer şehrine doğru gideceklerini söylüyorlardı.

Burada yardımcı yaşlı kadın ve yardımcı yaşlı adam motifleri bulunmaktadır.

Epizot 4: Kahramanları Engelleyen Kişi ve Unsurlar

Haramilerin kervanı yolda giderken dereye doğru inen Seyithan'ı görürler. Çocuğu kandırma yolunu denerler. İçlerinden birisi develeri sürenlerin hepsinin çocuk olduğunu hem sürüp hem eğlendiklerini söyleyerek çocuğu heveslendirir ve deveye bindirip kaçıtır.

Burada hile yoluyla aldatma ve kaçırılmalar motifleri bulunmaktadır.

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

Seyithan'ı kaçıran haramiler, Kamer şehrinde yanlarında 10 çocuğu varlıklı ailelere satarlar. Şehir esnaflarından Nalcı İbrahim isminde bir adamın da hiç çocuğu yoktur. Nalcı İbrahim'e haber verirler ve bir çocuğu satmak isterler. Nalcı İbrahim'in gözü Seyithan'a takılır. Seyithan bana evlat olur musun sorusuna haramilerden kurtulmak için evet der ve birlikte eve gelirler.

Burada akıllı davranışlar ve talihsizlikte teselli ve şans ve kaderin değişmesi motifleri bulunmaktadır.

Çoban Mirzehan sazı elinde, sözü dilinde Kamer şehrine varmaya çalışırken para kazanması için bazı âşık kahvelerinde çalıp söylüyordu. Âşık Bedirhan Serdar Hanın tüm âşıklarını yenmiştir. yörede tanınan, saygı duyulan birisi olan Serdar Han onurumuzu kurtarsa ancak Mirzehan kurtarır diyerek, bir hafta sonra o yüz elli âşığı yenen Âşık Bedirhan'ın önüne âşık çıkacak adı da Mirzehan'dır diye ilan ettirir. Eğer Mirzehan o âşığı yener ise kırk gün kırk gece davullar zurnalar çalacak. Serdar Han, Mirzehan'a zorlu imtihanında kendisini inşallah mahcup etmeyeceği söyler. Yarışmada geleneğe göre ilk söz hakkı herkesi yenen usta âşığın idi. Serdar Han ilk sözü Bedirhan'a verir. Sözler bittikten sonra Bedirhan'ın morali biraz bozulur. Serdar Han Mirzehan'a aferin âşık der. Âşık Bedirhan, âşık şimdi sana bir muamma ayağı açacağım, önce benim açmam lazım, çünkü ben burada birçok âşıkla değiştim, bunları yendim der. Son sözler söylendi. Mirzehan'ın son sözüne de Âşık Bedirhan'dan cevap gelmemiştir. Âşık Bedirhan sazını çıkardı, Mirzehan'a uzattı. Mirzehan, Âşık Bedirhan'a sazını almasını, bu âşıklığın şanına yaraşmayan bir şey olduğunu söyler.

Burada imtihan (atışma), dua, kaybetmeler ve kazanmalar, formalistik sayılar, alçak gönüllülük (akıllı ve akılsız davranışlar) ve ziyafetler (adetler, cemiyet) motifleri karşımıza çıkar.

Epizot 5: Kahramanlara Yardım Eden Kişiler

I. Rıza Bey'in Bindiği Atın Ayağının Nallanması

Tellal, duyduk duymadık demeyin, Rıza Bey'in bindiği atın ayağındaki nalın birisi düşmüş, ne kadar nal ustası getirdiysek, aynı ölçüyü tutturamadılar, ayrıyeten o atı da hiç kimse nallayamıyor, kendine güvenen varsa nalını alsın gelsin, eğer yapar ise istediği ne ise onu verecek, ağırlığı kadar da altın verecek, diye bağırır. Seyithan hünerlerini göstererek atın nalını yapıp sevdiği kızın bası Rıza Bey'e kendisini kanıtlamayı düşünür.

Burada mükâfatlandırma, mükâfatlandırılmış işler ve hüner imtihanı motifleri bulunmaktadır.

Seyithan tellal yine gelsin diye dua ediyordu. Tellallar göründü ve duyduk duymadık demeyin çok acil olarak beyin kıratının bir nalı çıkmış, şimdiye kadar yapan çıkmadı diye bağırmaya başladılar. Seyithan, Bey'in atının nalını çakan Arap usta geçen yıl vefat ettiğini duyar ve sevinerek duygularını şöyle ifade eder:

Her yerde gözlerim seni arıyor.
Neredesin kara gözlüm, neredesin.
Esen yelden uçan kuştan soruyor.
Neredesin kara gözlüm, neredesin.
Burada dua ve Şans ve kaderin değişmesi motifleri bulunmaktadır.

III. Çoban Mirzehan Günler Sonra Kamer Şehrine Ayak Basması

Bu arada Çoban Mirzehan günler sonra Kamer şehrine ayak basar. Çoban Mirzehan 11 yıldır oğlunu bulmak için dolaştığını şu dörtlülle anlatır:

Saz elinde vatanımdan uzakta,
Bir iş için ben bu yola düşmüşüm.
Çileli yaşadım gamda merakta,
On bir yıldır gurbet ele düşmüşüm.

Çoban Mirzehan Yaren şehrinden Serdar Han'ın verdiği nameyi Tufan Han'a vereceğini söyler. Han, Serdar Han bu mektupta senin değerli bir Hak âşığı olduğunu ve yüz elli âşığı yenen âşığı sen mat ettiğin yazıyor der.

Burada Hak âşığı (hükümler ve kararlar; geleceğin tayini) motifleri bulunmaktadır.

IV. Mirzehan'ın Rıza Bey'in Zarfın İçine Koyduğu Muammaı Bilmesi

Rıza Bey, âşık dinlemek için Tufan hanın hanına gelir ve yanında aşığa katkı için para topladığını, fakat zarfın içine koyduğu muammaı çözerse parayı vereceğini belirtir. Sazını eline alan Âşık Mirzehan muamma için şu dörtlüğü okur:

Mirzehan der ki yarenler,
Benden muamma soranlar.
Bade içiren erenler,
Seslesin bu yerde beni.
Bir hayır iş var başında,
Ayrılık yolu görünür.
Genç bir çocuğun elinde,
Kıratın nalı görünür

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

Rıza Bey " muamma öyle de ama tahminler yanlış. Çünkü ne hayır iş, ne hayırlığı, sonra benim atın nalını her usta yapamıyor, bir çocuk nasıl yapabilir?" der. Mirzehan devam eder:

Davul zurna sesi gelir,
İnsanın hevesi gelir,
Âşıklar destesi gelir,
Sazların teli görünür

Muammayı açarlar ve Bey'in "acaba benim kıratımın ayağına nal yapacak bir usta bulunacak mı?" diye yazdığını görürler. Han, Mirzehan'a muamma doğru, fakat dediklerinden bizler bir şeyler anlayamadık diye sorunca? Mirzehan bunu şöyle ifade eder:

Bir devran karşımda durdu,
Erenler aynayı kurdu.
Pirlerim böyle gösterdi,
Ben gördüğümü söyledim

Burada muamma (imtihan) ve bade içme ve pirlerin aynada muammayı göstermesi motifleri bulunmaktadır.

V. Âşık Mirzehan'ın Tufan Han'a Niye Geldiğini Söylemesi:

Mirzehan, Tufan Han'a neden geldiğini şu dördlülle cevap verir.

Bezirgânlık yapan birkaç harami,
Gör bizlere neler ettiler beyim.
Oğlumu kaçırap Kamer şehrinde,
Köle niyetine sattılar beyim.

Tufan Han senin oğlunu, şehrin altını üstüne getirip buldurtacağım, der.

Burada isteğin şiirle ifade edilmesi (tanıma imtihanları), harami (işler ve meslekler) ve çeşitli kaçırımlar motifleri bulunmaktadır.

VI. Kahramanımız Seyithan'ın Gülüzar'a ulaşması mücadelesi

Seyithan günleri sayıyordu. Gülüzar'ın komşusu yaşlı bir neneden kâğıdı Gülüzar'a vermesini istedi. Seyithan mektupta şu dördlüğü söyler:

Seyithan der boş dünyayı neylerim,
Senin ile ben gönlümü eylerim,
Saçın okşar kulağıma söylerim,

Sana bir sözüm var gelince yârim.

Seyithan Gülüzar'a buluştuktan sonra, babasıyla kesilen bir ay zamanın yarın dolacağını, Allah yardım ederse babasının atının öbür nalını çakacağını ve bunun onun bir imtihanı olduğunu belirtir.

Burada yardımcı yaşlı kadın, beceriklilik imtihanı ve vazifenin tayin edilmesi (cesaret imtihanı) motifleri bulunmaktadır.

VII. Rıza Beyin, Seyithan'a Dönerek, Babasıyla Beraber Gülüzar'ı İstemeye Gelmesini Söylemesi

Elinde çekici ve nalı olan Seyithan tellallara, Bey'in atının nalını yapacak ustayım, bu elimdekiler de malzemelerim, der. Rıza Bey baktı ki genç bir delikanlı, hemen o akşam âşığının dediğini hatırlar. Seyithan kıratın dört ayağını da öyle bir nalladı ki eskisinden daha güzel olmuştu. Buna sevinen Bey şimdi benden iste ne istersen, ev mi para mı, tarla mı ne istersen iste diye sorunca Seyithan sözle isteğini şöyle ifade eder:

Hakkın emri Peygamber'in kavliyle,

Bey'im senden Gülüzar'ı isterim.

Beni gözlü yaşlı düşürme yola,

Bey'im senden Gülüzar'ı isterim.

Beni Mecnun etti zülfü dolaşık.

Elbet âşığımı gezdirir maşuk,

O bana sevdalı ben ona âşık.

Beyim senden Gülüzar'ı isterim.

Seyithan'ım böyle yazılmış yazı,

Koyma içimizde kurtulmaz sızı.

Göster beyliğini kavuştur bizi,

Bey'im senden Gülüzar'ı isterim.

Bey adamlarına Seyithan'ı bir yere kapatmalarını ve içeriden çıkarmamalarını emir verir. Bey, Gülüzar'a bu çocuğu tanıyıp tanımadığını sorar. Gülüzar yirmi dört yasemen zülüflerini bastı sinesine ve şöyle cevap verir:

Baba ben birini sevdim,

Sinemde dağlar bıraktı.

Yüreğime ataş saldı,
Gözümü ağlar bıraktı.

Bir bakışta gördü beni,
Güzelliği sardı beni,
Sevdasıyla vurdu beni,
Yaramı bağlar bıraktı.

Babası kızına bey çocuklarına layıksın, ben senin hatırın için onu cezalandırmadan yollarım gider, sen de unutursun olur der. Gülûzar ağlayarak:

Düştüm ataşına yanar ağlarım,
Baba Seyithan'ı benden ayırma,
Yoksa kara giyer kara bağlarım,
Baba Seyithan'ı benden ayırma.

Bey, Seyithan'a dönerek, birbirlerini çok sevdiklerini anladığını kendisinin haber verdiğinde babasıyla beraber Gülûzar'ı istemeye gelmesini söyler. Seyithan babasına şu dörtlüklerle haber verir:

Bey söz verdi elçi bekler,
Baba git al sevdiğimi,
Sevinsin seven yürekler,
Baba git al sevdiğimi.

Burada anlaşmalar ve söz vermeler (geleceğin tayini), mükâfatlandırılmış işler (mükâfatlar ve cezalar), cezalandırılmış işler (mükâfatlar ve cezalar), adetler (cemiyet), nal ustası (işler ve meslekler, cemiyet), hüner, beceriklilik imtihanı (aşk imtihanı) ve vazifenin yerine getirilmesi (cesaret imtihanlarının vazifeleri) motifleri bulunmaktadır.

VIII. Âşık Mirzehan'ın 11 Yıl Sonra Oğluna Kavuşması

Mirzehan, atı nalladığı zaman Beye türkü söyleyen gencin adının Seyithan olduğunu duyunca gencin Nalbant İbrahim'in oğlu olduğu öğrenmiş, fakat şüphelenmiş ve Han'a söylemiştir. Han Seyithan adlı çocuğu saraya getirmelerini emretmiş. Mirzehan Seyithan'ı görünce, uzaktan bile olsa gelişinden tanıdı oğlunu dayanamadı, sazını eline aldı ve oğlunun gelişine şunları söyledi:

Tufan han müjdeler olsun,
Bu gelen benim oğlumdur,

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

Daha bu hasret son bulsun,
Bu gelen benim oğlumdur.

Kendisini oğlu tanımayınca Mirzehan Tufan Han'a doğru söyledi, beni tanıyamadı der ve eline sazı alır:

Düşmüşem çöllere görsen halımı,
Ben Çoban Mirzehan babanım senin.
Anan Nazlı bekler durur yolunu,
Ben Çoban Mirzehan babanım şenin.

Baba oğul birbirlerini sarıldılar, bu hasretin kavuşması Han'ı da duygulandırmıştı.

Burada baba ve oğlu (aile, cemiyet), Asker (işler ve meslekler, cemiyet), Şans ve kaderin değişmesi (şans ve kaderin tabiatı) ve işaretle tanıma (tanıma imtihanları) motiflerine rastlanmaktadır.

IX. Seyithan'ın İbrahim ustaya gerçek babası Mirzehan'a kavuşmasını anlatması: Seyithan babası İbrahim ustaya:

Baba gittim Han yanına,
Gördüm babamı babamı.
Selam verdim divanına,
Gördüm babamı babamı.
İbrahim Usta şaşırınca, Seyithan şu dördlüğü okur:
On bir yıl gurbette kalmış,
Hasretle sararmış solmuş,
Benim peşim sıra gelmiş,
Gördüm babamı babamı.

Burada gurbete gidiş ve şans, kaderin değişmesi (kaderin ters dönmesi) ve baştan geçeni anlatma (tanıma imtihanı) motifleri vardır.

Epizot 6: Sonuç ve Konuşmalar

I. Gülüzar'ı Seyithan'a İstemeye Gitme:

İbrahim Usta hanımı ile Bey'in konağına gelir ve geleneklere göre yaşlı birisi Gülüzar'ı Seyithan'a ister. Aralarında söz kesildi, nişandan bir hafta sonra düğün günü alınır.

Burada gelenek (âdetler, cemiyet), söz vermeler ve anlaşmalar (geleceğin tayini), nişanlanma (aşk, evlilik), isteğin şiirle ifade edilmesi (tanıma imtihanları) ve tanıma imtihanı motifleri bulunmaktadır.

II. Damat Seyithan ile Gelin Gülüzar'ın muratlarına ermeleri

İbrahim Usta'nın bir endişe vardı içinde. Acaba Han sarayında düğün nasıl olacaktı diye. Neyse bir söz var, at ayağı külünk olur, âşık dili yürük olur, tez vurur tez götürür menziline tez yetirir. Zaman geldi, düğün sona erdi, gelin ile damat doğruca İbrahim Usta'nın evine gitti.

Burada **düğün merasimi (evlilik) ve kalıp sözler motifleri** bulunmaktadır.

III. Seyithan'ın 11 yıl sonra gerçek annesi Nazlı ile buluşması

Yaşlı Nene Nazlı'ya sahiplik etmiş, Nazlı ise bostanda yetiştirdiği şeylerle yıllar yılı geçimini tedarik etmişti. Nazlı, Nene'yi uyandırarak, Nene kalk çok güzel bir rüya gördüm, rüyamda bizim bostanda bir ağaç bitmişti, onun iki dalı vardı, her dalda da bir büyük elma, ben hemen gittim, o elmaları koparmaya, sen bırakmadın, sen hele zamanı var deyip bırakmadın der. Kervan Şafak şehrine geldi ve Seyithan anasına şöyle seslenir:

Ana yaklaş gel bu yana,

Bu gelen senin oğlundur.

Ey dikkat eyle bak bana,

Bu gelen senin oğlundur.

Burada **rüya (harikulade hadiseler) motifi** bulunmaktadır.

1.2. AVCI MUSTAFA İLE ŞAHNİZER SULTAN HİKÂYESİ

Epizot 1: Kahramanların Doğumları ve Aileleri

I. Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan'ın Aileleri ve Sosyal Durumları:

Helen ülkesinin Güder şehrinde çok değerli, saygı duyulan, zengin bir insan "ağa" lakaplı Abdullah Ağa'nın hanımının ismi Nergiz ve yedi kız bir de oğlu vardır. Mustafa en küçük çocuktur ve avlanmayı çok sevdiği için yörede Avcı Mustafa diye bilinir ve çağrılır. Şahnizer Sultan Karan ülkesinin Serhat şehrendir. Babası bir şahtır, adına Ahmet Şah derler.

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

Burada zengin adamlar (sosyal durumlar), şah (krallık ve asilzadelik, cemiyet), çeşitli kardeşlikler (aile) ve avcılık (işler ve meslekler) motifleri bulunmaktadır.

Epizot 2: Kahramanların Âşık Olmaları

1. Avcı Mustafa İle Şahnizer 'in İlk Karşılaşmaları

Mustafa ise ceylanı yakalamaya uğraşınca önünde bir güzeller sürüsü görür. güzellerden birisi çok değişik bir güzelliğe sahiptir ve görür görmez âşık olmuş ve aşk ile düşüp bayılmıştır.

Burada ceylan (hayvan) ve sevgililerin karşılaşmaları (aşk, evlilik) ve ilk görüşte âşık olma (aşk, evlilik) motifleri bulunmaktadır.

II. Mustafa'nın Âşık Olduğunu Arkadaşlarına Şiirle Anlatması

Arkadaşları baygın gördükleri Mustafa'yı cin çarptı zannederler. Mustafa arkadaşlarına şöyle seslenir:

Geçti güzeller sürüsü,
birisi vurdu bana,
Saçlarını kement etti,
bir tuzak kurdu bana.
Mustafa'yım o güzelin hayalini anarım,
Bir daha onu görmezsem ateş alıp yanarım.
Bir semin esiri oldum, pervane tek dönerim,
Yaratırım bu sevdayı münasip gördü bana.

Burada cin çarpması (harikulade yaratıklar, periler ve cinler) ve isteğin şiirle ifade edilmesi (tanıma imtihanları) motifleri bulunmaktadır.

III. Şahnizer Sultan'ın İsmi Bilmediği Âşık Olduğu Kişi İçin Hastalanıp Yatağa Düşmesi

Sevdadan daha birkaç ay geçmesine rağmen Şahnizer Sultan erimeye başlamıştı. Güleser cariyeye ve Anası Melek Sultan durumun hekimlik olmadığını aşk olduğunu biliyorlardı.

Burada aşk hastalığı motifi bulunmaktadır.

Epizot 3: Kahramanların Sevgililerini Bulmak İçin Seyahate Çıkmaları

I. Avcı Mustafa'nın Şahnizer Sultan'ı Aramaya Çıkması

Arkadaşları ile Şahnizer'i ararken bir zaman sonra Ceylan Dağının eteklerine kadar gelirler. Mustafa orada durarak sazını çıkarır ve şu dörtlüğü okur:

Mustafa'yım sana geldim,

Gezdim gördüm ilham aldım

Ben sevdayı sende buldum,

Âşık oldum yara dağlar.

Burada gurbete gidiş dönüş (kaderin ters dönmesi) motifi bulunmaktadır.

II. Avcı Mustafa'nın Aşkı Şahnizer Sultan'ı Bulmak İçin Evden Ayrılması

Mustafa anasına gideceğini şöyle söyler:

Hakkını helal et kesme duanı,

Men gedirem gurbet ele ay ana.

Uzak yerde gözü yolda kalan var.

Hasret koyma gonca güle ay ana.

De ki getti sevdiğini getire.

Sevdasını muradına yetire,

Mustafa der her şey kalır hatıra.

Yeter sonu hayır ola ay ana.

Mustafa ve arkadaşı Hasan, kervanla avladıkları hayvan derilerini götürerek orada bir dükkân kiralamayı ve hem satıp ticaret yapmayı planlarlar.

Burada gurbete Gidiş (kaderin ters dönmesi), akıllı adamlar (zeki insanlar ve hareketleri, zekilik), ve ticaret yapma (işler ve meslekler) motifleri bulunmaktadır.

III. Avcı Mustafa'nın Aşkı İçin Yollara Düşmesi

Kervanın her şeyini yüklemişlerdi. Mustafa ayrılmanın çok zor olduğunu görünce, terazinin diğer kefesinde sevda ağır basıyordu. Bu durumu Mustafa şöyle belirtir:

Anadan babadan elden ayırdın,

Nerden geldin buldun beni ayrılık.

Sonu görülmeyen yollara saldın,

Heç olmaz olaydın seni ayrılık.

Burada gurbete gidiş (kaderin ters dönmesi) motifi bulunmaktadır.

IV. Avcı Mustafa'nın Kervanla Beraber Çok Zor Bir Geçitten Geçerken Haramilere Esir Düştüğünde Sazı İle Haramileri Dize Getirmesi

Harami başı, ellerinizi yukarıya kaldırın dediğinde, Mustafa sazı ile ellerini yukarıya kaldırır. Harami başı, âşıkları çok sevdiğini söyler ve kendilerine bir iki çalmasını ister. Mustafa kendi sazı ile şöyle der:

Bir aydır gurbet eldeyiz,

Bizi azat et harami.

Bitmez tükenmez yoldayız,

Bizi azat et harami.

Harami başı, Mustafa'dan âşıklara yenilmeden geri dönmesi söz vermesini ister ve yollarını açar.

Burada harami (işler ve meslekler) ve gurbet motifleri bulunmaktadır.

V. Avcı Mustafa ve Arkadaşı Hasan'ın Şehre Ayak Basmaları

Şehre varınca planları şehirde bir dükkân kiralayıp getirdikleri o hayvan derilerini satarken, bir taraftan da bir terzi ayarlayıp giyecek elbise hâline getirip satarken asıl amaçları olan Şahnizer Sultan'ı sormaktır. Bir gün tellalın Ahmet Şah'ın kızı Şahnizer Sultan ağır hastadır, onu kurtaracak doktor hekim aranıyor diye çağırır. Mustafa'nın planı hekim kılığına girerek Şahnizer'i görmektir. Hekimlik elbisesini giydi yüzüne sakal yapıştıırıp, eline de bir baston alarak saraya gider. Uyuyan kızla yalnız kaldığında elindeki bastonu sinesine dayayarak şunu söyler:

Sevdiceğim aç gözünü beri bak,

Sevdana tutulup sana gelmişem.

Aynayı devranda gördüm yüzünü,

Ateş alıp yana yana gelmişem.

Şahnizer Sultan gözünü açar, Mustafa takma sakalını aşağıya indirdi, o anda Şahnizer Sultan kalkarak Mustafa'ya, Mustafa'da Şahnizer Sultan'a öyle sarıldılar ki, ne milyar üzerine, siyah sandal sarı tele, şeyda bülbül gonca güle, farsı lügat imran dile, aç arı çiçeğe, Çıldır çeçile, Ardahan kayışa, Şöreyel lavaşa, yerli haşıla, Kürt soğana, Azeri bozbaşa, deve kangala, terekeme hangele sarılan gibi sarıldılar.

Burada tellal (işler ve meslekler), Kılık değiştirme (tebdil-i kıyafet şeklinde aldatma, aldatmalar), Mustafa'nın Şahnizer'i bulmak için dükkân kiralaması (akıllı davranışlar) ve diğer hileler, aldatmalar motifleri bulunmaktadır.

Epizot 4: Kahramanlara Yardım Eden Kişiler

I. Avcı Mustafa'nın Piri Dervişle Karşılaşması ve Dervişin Türkü ile Cevap Vermesi

Derviş adının Piri Derviş olduğunu işinin bu olduğunu söyler ve bunun üzerine Mustafa:

Kudretten verdiler bir kadeh içtim,
Gördüm cemalini kendimden geçtim,
Olanlar olmuştu gözümü açtım;
O devranın o hayali bendedir. der.

Buna karşılık Piri Derviş şöyle der:

O divan ki ermişlerin cemidi,
Âşıkların devranı demidi,
Sana o badeyi veren kimidi,
Keramet Allah'ta dolu bendedir.

Mustafa şöyle karşılık verir:

Burada Piri Derviş (yardımcı derviş, yardımcıları, şans kader), bade içme (aşk) ve din motifleri bulunmaktadır.

II. Piri Derviş'in Avcı Mustafa'nın Sevdiği Kız Şahnizer Sultan'ı Avcunun İçinde Göstermesi

Derviş Mustafa'ya," Oğul şimdi kulağımı aç beni iyi dinle, seni aşka düşürüp badelendirme görevi benimdi der ve avcuna bakmasını ister. Mustafa, Dervişin elinin içinde büyük bir saray içinde aşık olduğu kızın cemalini görür. Derviş Baba, Şahnizer Sultan'ın Babasının bir şah olduğunun adının Ahmet Şah ve Karan ülkesinin Serhat şehrinde yaşadığını söyler.

Burada bade içme (aşk) ve yardımcı derviş (Piri Derviş) motifleri bulunmaktadır.

III. Ahmet Şah'ın Kızı Şahnizer Sultan'daki Değişiklikleri Fark Etmesi ve Bu Durumu Anlamak İçin Arkadaşı Güleser Cariye'den Yardım Alması

Ahmet Şah çok arif insandı kızı Şahnizer Sultan günden güne zayıflıyor olmasının normal durum olmadığını düşünerek arkadaşlarından Güleser Cariye'den yardım ister. Şahnizer Sultan yirmi dört yasemen zülüflerini bastı sinesine ve Güleser Cariye şu dörtlükle cevap verir:

Aşkın hastasıyam, sevda sarhoşu.

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

Dolanıram iki gözü yaş gibi.

Ayrılığa düştü belalı başım,

Eşini yitiren garip kuş gibi.

Burada aşk hastalığı (aşk, evlilik) ve yardımcı kadın (yardımcılar, şans ve kader) motifleri bulunmaktadır.

IV. Şahnizer Sultan'ın Rüyasını Güleser Cariye 'ye Anlatması

Şahnizer Sultan, Güleser'e, rüyasında kendilerine doğru bir kervan geldiğini, herkes koştuğu halde kendisinin koşmadığını, kervandakilerin ne sattıklarını sorduklarında güzeller için çeyiz sandığı sattıklarını anlatır. Şahnizer Sultan, Güleser Cariye 'ye bunu şu dörtlüklerle söyler:

Sevdiğim çıkıp gelecek diye,

Yollarını beklemekten yoruldum.

Bu gün bu gün yarın yarın diyerek,

Günlere gün eklemekten yoruldum.

Şahnizer Sultanım verdiler bade,

Söylemedim ne kardeşe ne ya da,

Gündüzler gaflette gece rüyada,

Hayalini koklamaktan yoruldum.

Burada bade içme, realist rüya (harikulade hadiseler) ve rüyada âşık olma (aşk, bade içerek âşık olma) motifleri bulunmaktadır.

V. Şahnizer Sultan'ın Türkü Söyleyerek İyileşmesi

Bahçedeki Güleser cariye ve tüm kızlar Sultanlarının iyileşmesine çok memnun olmuşlardı. Sultanları iyileşmiş türkü söylüyordu. Buna şaşırان Melek sultan şöyle söyler:

Gönlümün sultanı canımın canı,

Senin yüzün gülse men de gülerem.

Ele sarhoş durup öldürme meni,

Kara tellerine kurban olaram.

Burada harikuladelik, aşk, İşaretle tanıma motifleri bulunmaktadır.

VI. Ahmet Şah'ın Şahnizer Sultan'ı Mustafa'ya Vermeye Karar Vermesi

Durumu anlayan Ahmet şah kızını iyileştiren hekim kimdir diye sorduktan sonra o zindandaki adamı çıkarıp getirin emrini verir. Şah, ellerini açtığı Mustafa'ya benim kızımı iyileştirdin, neden âşık oldun, sen kimsin, nerelisin diye sorduğunda Mustafa şöyle seslenir:

Ahmet Şah'ım bir sevdaya tutuldum,

Pir verdi badeyi içtim de geldim.

Aynayı devranda bir güzel gördüm,

Onun sevdasına düştüm de geldim.

Burada bade içme ve olağanüstü ayna (ayine-i devran, zaman aynası, harikuladeliçler) motiflerine rastlanmaktadır.

VII. Taya Nenenin Şahnizer Sultan'ın Falına Bakması Ve Falında Şahnizer Sultan İçin İki Kısmet Görmesi:

Taya Nene Şahnizer Sultan'ın falına baktı ve fal senin iki tane taliplin olduğunu söylüyor, ama birisi çok büyük yerdendir der. Aradan birkaç gün geçmişti ki Melek Sultan morali bozuk bir halde Şahnizer Sultan'a, Togan Sahi sana elçi gelmiş, seni oğluna isteyecek dedi.

Burada **fala bakma (geleceğin tayini) motifi** bulunmaktadır.

VIII. Avcı Mustafa ile Şahnizer 'in Buluşmaları

Mustafa hekimlik elbisesini giyerek yüzüne sakal yapıştırıp, eline de bir baston alarak saraya gider. Şahnizer Sultan gözünü açar ama Avcı Mustafa olduğunu anlamaz. Bunun üzerine Mustafa takma sakalını aşağıya indirdi, o anda Şahnizer Sultan kalkarak Mustafa'ya, Mustafa'da Şahnizer Sultan'a öyle sarıldılar ki, ne milyar üzerine, siyah sandal sarı tele, şeyda bülbül gonca güle, farsı lügat imran dile, aç arı çiçeğe, Çıldır çeçile, Ardahan kayışa, Şöreyel lavaşa, yerli haşıla, Kürt soğana, Azeri bozbaşa, deve kangala, terekeme hangele sarılan gibi sarıldılar.

Mustafa Şahnizer Sultan'ı görünce şöyle seslenir:

Gelişine kurban olum.

Yanakları lale yarım.

Kaşları yay kiprikler ok,

Gözleri piyale yarım.

Mustafa terzilere elbisenin üzerine kurt derisinden yakalıklar yapılacak, ayriyeten ceylan gözleri de iki yakasına dikilecek der ve hazırlıklar başlar. Bir ay kadar zaman içinde Şahnizer Sultanin keyifli elbiseyi giyinmiştir.

Burada hile ile kıyafet değiştirme (kılık değiştirme, aldatma), aşk (sevgililerin kavuşmaları), kaşların yaya kipriklerin oka benzetilmesi (tanımlama), terzi (işler ve meslekler) ve zeki insanlar ve hareketler motifleri bulunmaktadır.

Epizot 5: Kahramanların Kavuşmalarına Engel Olan Kişiler

I. Mustafa'nın Şahnizer İle Buluşmasını Gören Adam

Mustafa'nın Şahnizer ile buluşmasını gören bir adam kızın babasına bu durumu söyler. Bu duruma Ahmet Şah Mustafayı hapse attırır. Şahnizer Sultan babasına bu durumu anlatmaya karar verir şöyle seslenir:

Şah babama bir ricaya gelmişem,

Gönlümün sultanı tutsak oluftu.

Onun için sararmışam solmuşam.

Derdimin dermanı tutsak oluftu.

Burada hain adam (alçaklar ve ihanet edenler, hile vasıtasıyla tehlikeli kazanç), hapsederek cezalandırma (cezalar) ve isteğin şiirle ifade edilmesi (tanıma imtihanları) motifleri bulunmaktadır.

Epizot 6: Sonuç ve Konuşmalar

I. Mustafa'nın Togan Şah ile Ahmet Şah'ın Olduğu Ortamda Aşkını Dile Getirme Cesareti

Mustafa sazını alarak Ahmet Şah'ın sarayına gelir. Ahmet Şah tarafından tanınmayan Mustafa, Togan Şah'ın olduğu ortamda şöyle seslenir:

Sana bir ricam var gel kabul eyle,

Salma beni derde belaya Şah'ım.

Seven kulu sevdiğinden ayırma.

Can dayanmaz böyle çileye Şah'ım.

Ahmet Şah bunlar pirlar tarafından aynayı devranda yani rüya âleminde birbirlerine âşık edilmişlerdir, yani kaderleri yazıları birleştirilmiştir der. Ahmet Şah, şehirde kırk gün kırk gece düğün var der.

Burada kılık değiştirme, cesaret imtihanı, aşk (rüya âleminde aşk), evlenme âdetleri (evlilik) ve düğün merasimi (evlilik) motiflerine rastlanmaktadır.

II. Mustafa Ve Şahnizer Sultan'ın Abdullah Bey ve Hanımı ile Karşılaşması

Kız ve oğlan önce Şah'ın sonra da anasının elini öptüler ve kervan ile yola çıktılar. Nihayet günlerin birinde Helen ülkesinin Güder şehrine gelmişlerdi. Şahnizer Sultan kecabadan iner, kurbanlar kesilir, davullar zurnalar vurmaya başlar.

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

Ayrı bir düğün başlamış ve açlar doyuruldu, çıplaklar giydirildi, yetimler sevindirildi. Mustafa ile Şahnizer Sultan muratlarına erdiler.

Burada gurbete gidiş, ziyafetler (adetler, cemiyet) ve düğün merasimi motifleri bulunmaktadır.

1.3. YETİM ABDULLAH İLE SELVİNAZ SULTAN HİKÂYESİ

Epizot 1: Kahramanların Doğumları ve Aileleri

I. Yetim Abdullah'ın Ailesi ve Sosyal Durumları

Kahramanımız Abdullah, Baden ülkesinin Serhan şehrinin Allılar köyünde, varlıklı olmayan Hasan ile Zehra adlı bir ailenin çocuğudur. Baba Hasan terbiyeli ve aynı zamanda yakışıklı bir delikanlıdır. Annesi Zehra çok fakir bir çobanın kızıdır. Geçimlerini çiftçilikle sağlarlar.

Burada evlilik, çiftçi, çoban (işler ve meslekler) ve zengin, fakir (sosyal durumlar, cemiyet) motiflerine rastlanmaktadır.

II. Kahramanınız Abdullah'ın eğitimi

Abdullah 7-8 yaşlarında okula yani medreseye yazdırılır.

Burada medrese eğitimi (diğer sosyal kurumlar, cemiyet) motifine rastlanmaktadır.

III. Abdullah'ın Anne ve Babasının Ölmesi ve Yetim Kalması

Gece vakti Hasan'ın oturduğu evin bir tarafı uçmuştur. Baba Hasan ile anne Zehra ölmüştür. Abdullah sağ olarak çıkarılmıştır. Köylü kendi aralarında evi yeniden dikmişler.

Burada ölüm ve yardımcıları (şans ve kader) motifleri bulunmaktadır.

IV. Abdullah'ın yetim olarak adlandırılması

Köyde Abdullah isimli birkaç kişi vardır. Aşağıdaki mahalledekine birileri "Yetim Abdullah" deyince Abdullah yetim lakabı ile adlandırılır.

Burada lakap takma (tanıma imtihanı) motifi bulunmaktadır.

Epizot 2: Kahramanların Âşık Olmaları

I. Abdullah'ın Rüyasında Pir Baba'yı Görmesi ve Pir Baba'nın Abdullah ile Selvinaz Sultan'ı Karşılaştırması

Pir Baba, rüyasında Abdullah'a aşk badesi içirir ve onu kendisinin arayarak bulacağı bir kıza âşık eder. Pir Baba, bu kapıdan girmesi gerektiğini söyler. Pir Baba, bu kapının kendisi için bir imtihan olduğunu, açılması için üç kıta türkü söylemesini söyler.

Abdullah, korktuğu için kapıdan Pir Baba ile beraber girmek ister. İçeri girince Abdullah çok şaşırır. Pir Baba, bu şehrin Seden ülkesinin Kalemzer şehri olduğunu yayan altı aylık bir yol olduğunu söyler. Abdullah sarayda, ince belli, kalem kaşlı, sırma saçlı, ceylan bakışlı, mışmış kokuşlu, boy bir yetmiş, omuz genişliği doksana doksan, Allahu Teâlâ Yusufu Zeliha'nın yirmi dört güzelliğinin hepsini taşıyan Selvinaz Sultan'ı görür. Pir Baba, senin badeli maşukundur der. Selvinaz Sultan, bu oğlan gariptir fakat oğlana vurulmuştu. Abdullah, Selvinaz Sultan'a ben ömrümde böyle bir güzellik görmedim, der. Abdullah Selvinaz Sultan'a şöyle seslenir:

Ela gözlüm yay gaşların can alır.

Ne güzel yaraşır ay cemalına.

Ezzim ay cemalına,

Tüşüf ay cemalına,

Bir doyunca seyredim,

Bağım ay cemalına,

Siyah teller dal gerdana değende,

Perçemler dolaşır ay cemalına.

Burada rüya (harikuladelik), Pirin elinden bade içme (aşk), imtihan (türkü söyleyerek vazifenin tayini ve yerine getirilmesi), formalistik sayılar ve tanımlama (güzel kadın tanımlaması) motifleri bulunmaktadır.

II. Selvinaz Sultan'ın Aşkını Türkü ile Dile Getirmesi

Selvinaz Sultan dala konan bir bülbül de yanık yanık ötmeye başlamıştı ki arkadaşlarına türkü söyler:

Gül dalında öten bülbül,

Yârimden bir haber mi var.

Sesi sese katan bülbül.

Yârimden bir haber mi var.

Pir elinden dolu içtim,

İçip sevdasına düştüm.

İkrar eyledim, görüştüm, ...

Yarimden bir haber mi var.

Burada isteğin şiirle ifade edilmesi ve Pir elinden dolu içme (aşk) motifleri bulunmaktadır.

Epizot 3: Kahramanların Sevgilerini Bulmak İçin Seyahate Çıkması

I. Abdullah'ın Sevgilisini Bulmak İçin Seyahate Çıkması

Abdullah sevdiğinin peşinden gidecektir. Ahmet Ağa âşık misafirini alıp saraya getirmesini ister. Abdullah nerden gelip nereye gittiğini öğrenmeye çalışan Ahmet Ağa ve cemaatine şöyle seslenir:

Ağam gel söyletme gizli sırrımı,

Sevda dolu bir dünya var içimde.

Mecnun olup arıyorum yârimi.

Her sahrada bir Leyla var içimde.

Ahmet Ağa Abdullah'ın pirlere tarafından badelenmiş olduğunu düşündü.

Burada kıymetli sırların öğrenilmesi (şans ve kader) ve Pirlere tarafından badelenmiş olmak motifleri bulunmaktadır.

II. Abdullah'ın Ahmet Ağa'nın Sarayından Ayrılıp Sevgilisini Bulmaya Çıkması

Abdullah'ın akli fikri rüya âleminde gördüğü âşık olduğu Selvinaz Sultan'daydı. Ahmet Ağa yarından tezi yok seni yolcu edeceğim, der. Ertesi gün Ahmet Ağa Abdullah'a bazı şeyler hazırlar ve bol miktarda altın ve para verir. Abdullah 'ı Ehlemzer şehrine yani İbrahim Şah'ın şehrine girmişti. Şehirdeki insanların hepsinin kara giyinmiş olması garipti. İbrahim Şah'ın bir çift haber güvercininin saraydan çalındığını, üç aydır bulunamadığını, bulununcaya kadar da kara giyileceğini öğrenir.

Burada gurbete gidiş (kaderin ters dönmesi), yardımcı adam, yaşla ilgili adetler (cemiyet) ve hayvan motifleri bulunmaktadır.

Epizot 4: Kahramanların Kavuşmasına Yardımcı Olanlar

I. Kahramanımız Selvinaz'a Yardım Eden Kişiler

Gülnaz cariye Selvinaz Sultan'ın derdinin sevda olmasına sevinir. Fakat oğlanı merak eder. Selvinaz Sultan Gülnaz cariyeye şöyle söyler:

Yarı gördüm bir sevdanın sihrinde,

Baden ülkesinin Serhat şehrinde,

Selvinaz'am kaldım girdap kahrında.

Söylemezsem öldürürdü sır beni.

Selvinaz Sultan, kızlara, kaderin cilvesine bakın ki beni rüya âleminde buralara götürdü, bu oğlana götürdü, der.

Burada sihir, rüya ve yardımcı cariyeye motifleri bulunmaktadır.

II. Selvinaz Sultan'ın Rüyası

Selvinaz Sultan'a rüyasını Kızlara şöyle seslenir:

Ben rüyamda yarı gördüm,

Mecnun olmuş çöl içinde,

Hâlini hatrını sordum,

Melul kalmış yol içinde.

Burada rüya (harikuladelik) motifi bulunmaktadır.

III. Abdullah'ın İbrahim Şah'ın Güvercinlerinin Yerini Bilmesi İçin Allah'a Yalvarması

Abdullah şöyle seslenir:

Kün emriyle âlemleri yaratan,

Bana yardım eyle sana sığındım.

Bir çıkmaza düştüm umudum sensin,

Bir çıkar yol söyle sana sığındım.

Yetim Abdullah kalkıp abdestini alır, namazını kılar ve duasını ederek yatar. Rüyasında, bade İçiren Hazreti Pir Baba yanına gelir ve Güvercinleri olarak bir yıldır bir mağarada saklayan Deli Hayro'dur der. Abdullah,

Bir pirin elinden yandı ışığım,

Kalemzer'de Selvinaz'a âşığım,

Ben bir garip ben bir yetim âşığım,

Bana da sen baba olasın şahım.

Abdullah'ım dua ettim Mevlâ'ya,

Kabul oldu derviş getti rüyaya,

Deli Hayro salmış bir mağaraya,

Kuşların çok iyi bilesin şahım.

Deli Hayro sakladığı haber kuşlarını getirip İbrahim Şah'a verdi.

Burada dua (dini merasimler), namaz (dini merasimler), rüya, yardımcı pir baba (yardımcılar) ve isteğin şiirle ifade edilmesi motiflerine rastlanmaktadır.

VI. Abdullah'ın Sevgilisine Güvercinlerle Haber Vermesi

Şah, mektubu bir iple güvercinin birinin boynundan asar ve Selvinaz Sultan'a vermesini ister. Abdullah, şu haberi yollar:

Al bu haberimi canım sevdiğim,
Bekle yollarımı gelene kadar.
Ne sevdam azalır ne arzum biter.
Seni arayıp da bulana kadar.

Burada güvercin (yardımcı hayvanların hizmetleri) motifi bulunmaktadır.

VII. Abdullah'ın Selvinaz Sultanla Kavuşmasına İbrahim Şah'ın Yardım Etmesi

İbrahim Şah Abdullah'ı alır kızı istemek için Seden ülkesine Kalemzer şehrine gider. Aradan bir zaman sonra İbrahim Şah Kadir Şah'ın sarayına gelir. Kadir Şah İbrahim Şah'ın bir âşık ile gelmesini gelenek zanneder.

Burada gurbete gidiş, yardımcı şah (yardımcılar, şans ve kader) ve adetler motiflerine rastlanmaktadır.

Epizot 5: Kahramanların Kavuşmalarına Engel Olanlar

I. Abdullah'ın Zindana Atılması

Askerlerden birisi, bir saz sesi duyduk, türkü söyleyen vardı, biliyorsunuz türkü söylemek, eğlence yapmak, İbrahim Şah'ın emriyle yasak edilmiştir der ve Abdullah'ın kollarını bağlayarak doğruca zindana atarlar. Bir aydır zindanda olan Abdullah'ı, İbrahim Şah yanına çağırdığında Abdullah rüyasında âşık olduğunu pirlere ayine-i devranda âşık etti, der ve İbrahim Şah'a şöyle seslenir:

Bir pirin elinden içtim badeyi,
Düşmüşüm sevdanın közüne şahım.
Bir güzelin cemalini seyrettim,
Dayanılmaz cilve nazına şahım.

Burada yasak (şahın yasakları), cezalandırma (zindan) ve rüyada aşk motiflerine rastlanmaktadır.

Epizot 6: Sonuç ve Konuşmalar

I. Selvinaz Sultan ve Abdullah'ın Kavuşmaları

Abdullah ve Selvinaz Sultan öyle sarıldılar ki siyah sandal sarı tele, şeyda bülbül gonca güle, nakışkar bezment kulaç kola, aç arı çiçeğe, Çıldır çeçele,

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

Ardahan gayışa, Şöreyel lavaşa, Azeri bozbaşa, deve kangala, terekeme hangele sarılan gibi sarıldılar.

Hacer Sultan Abdullah'a sizleri böyle biri birine âşık eden Allah'tır der. İbrahim Şah Kadir Şah'tan müsaade isteyerek Allah'ın izni Peygamber'in kavliyle Kadir Şah'ın kızı Selvinaz Sultan'ı istemeye geldik, der.

Burada âşık olma (evlilik), aşk (sevgililerin kavuşması) ve düğün merasimi (evlilik) motifleri bulunmaktadır.

ÇMH	AMSSH	YASSH	
X	X	X	Çoban Avcı
X	X		Evlilik
	X	X	Evlilik Adetleri
X	X		Âşık Olma
	X		İlk Görüşte Aşk
	X		Aşk Hastalığı
	X		Zengin Adam
			Ticaret Yapma
X	X	X	Rüya ve Bade
X	X	X	Rüyada Aşk
X	X	X	Derviş
X			Hamile Kadın
X			Ad verme
X			Şans Kader
X	X	X	Yaşlı Kadın
X		X	Yaşlı Adam
X			Hile
X	X		Kılık Değiştirme
X	X	X	Dua
X			Kaçırma
X		X	Formalistik
X			Ziyafet

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

X	X	X	Şiirle İfade
X	X		Baba Ana Oğul
X	X	X	Hapsetme
X			Hızır
X			Muamma
X	X		Harami
X	X	X	Gurbete Gitme
X	X		Düğün
X			Baştan Geçeni Anlatma
X			Nişanlanma
X			At

Tablo 1. Çoban Mirzehan Hikâyesi (ÇMH), Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi (AMŞSH) ve Yetim Abdullah ile Selvinaz Sultan Hikâyesi (YASSH) motifleri

TARTIŞMALAR

Halk hikâyeleri epizotlarına ve motiflerine göre incelenir. Halk hikâyeleri epizotlarına göre incelerken, hikâyenin ana motifleri ele alınır. Epizotlarına göre inceleme genel olarak kahramanın ailesi, doğumu, ad verilmesi, eğitimi, kahramanların âşık olmaları, kahramanın sevgiliyle karşılaşması, kahramanın gurbete çıkması, sevgilinin bir başka kahramanla evlendirilmek istenmesi, kahramanın memleketine dönüşü ve sonuç olarak incelenir (Alptekin, 2013,92). Âşık Günay Yıldız'ın halk edebiyatımıza kattığı her üç hikâyesinde de anlatımı aynı epizot sırasına göre verdiğini görmekteyiz.

Motif masal araştırma ve incelemelerinde önemli olan konulardan birisi olup, anlatımda geleneksel bir oluşum göstermesi ve anlatımın en küçük unsuru olması olarak tanımlanır. Stith Thompson'a göre motif, konu içerisinde devamlılık gösteren en küçük unsurdur. Motif; konu içerisinde olayları meydana getiren ve devam ettiren en küçük unsurdur. Masal araştırmalarında motif incelemesinin önemli bir yeri vardır. Motif araştırmalarında, bu alanda çalışanlara öncülük eden S. Thompson'dır. Thompson, 1946 yıllarında yayınladığı 6 ciltlik "Motif Index of Folk Literature" (Halk Edebiyatının Motif İndeksi) adlı ansiklopedik eserinde, çeşitli milletlerin halk edebiyatlarında kullanılan motifleri 23 ana başlık altında toplamış (1-5 ciltler) daha sonra 6. ciltte de konuların alfabetik indeksini oluşturmuştur. Bu eserin ikinci baskısı 1958 yılında tamamlanmıştır. Thompson (Thompson, S. 1955-1958), halk edebiyatı motiflerini A-mitolojik motifler, B-Hayvanlar, C-Yasak, D-

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

Sihir, E-Ölüm. F-Olağanüstülükler. G-Devler. H-Sınavlar. I-Akıllı ve aptal. K-Aldatmalar. L-Kaderin ters dönmesi. M-Geleceğin bilinmesi. N-Şans ve talih, P-Toplum. Q-Ödül ve cezalar, R-Esirlik ve kaçaklar. S-Anormal zulümler. T-Cinsiyet. U-Hayatın doğası. V-Din. W-Karakter özellikleri. X-Mizah ve Z-Çeşitli motif grupları olmak üzere 23 ana başlık altında tasnif etmiştir (Aslan, 2011:321).

İncelediğimiz Aşık Günay Yıldız'ın ÇMH, AMSSH ve YASSH hikâyelerinde bu motifleri sık kullandığını görmekteyiz.

Çoban Mirzehan Hikâyesi'nde epizotlara baktığımızda motif olarak sırasıyla çobanlık (işler ve meslekler; cemiyet), evlilik, sihir, rüya (harikulade hadiseler), bade içme, yardımcı derviş, çocuklara ad verme (evlilik), şans ve kaderin değişmesi, tesadüfi karşılaşmalar ve yardımcımlar, yardımcı yaşlı kadın, dua, yardımcı yaşlı adam, hile yoluyla aldatma, kaçırılmalar, akıllı davranışlar ve talihsizlikte teselli, imtihan motifi olarak atışma, kaybetmeler ve kazanmalar (kazanılan ve elde edilen akıl, bilgi), formalistik sayılar, akıllı ve akılsız davranışlar, ziyafetler (adetler, cemiyet), âşık olma (evlilik aşk motifi), isteğin şiirle ifade edilmesi, baba ana ve oğul (cemiyet, aile motifi), mükâfatlandırma, mükâfatlandırılmış işler, hüner imtihanı, kötü yaşlı kadın (aldatma), hapsederek cezalandırma, gurbete gitme, hak âşığı, muamma (imtihan),pir, keramet, harami, vazifenin tayin edilmesi, anlaşmalar ve söz vermeler, cezalandırılmış işler (mükâfatlar ve cezalar), adetler (cemiyet), asker, baştan geçeni anlatma, nişanlanma (aşk, evlilik), düğün merasimi (evlilik), at (hayvanların dostlukları) motifleri karşımıza çıkmıştır.

Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi'nde motif olarak sırasıyla zengin adamlar (sosyal durumlar), şah (krallık ve asilzadelik, cemiyet), çeşitli kardeşlikler (aile), avcılık (işler ve meslekler), ceylan (hayvan), sevgililerin karşılaşmaları (aşk, evlilik), ilk görüşte âşık olma, isteğin (aşk) şiirle ifade edilmesi, gurbete gidiş dönüş, piri derviş, bade içme, din, yardımcı derviş, aşk hastalığı, yardımcı kadın, ticaret yapma, rüya, rüyada âşık olma (aşk, bade içerek âşık olma), harami, kılık değiştirme (tebdil-i kıyafet şeklinde aldatma, aldatmalar), hapsederek cezalandırma, olağanüstü ayna (aynayı devran, zaman aynası, harikuladelikler), evlenme âdetleri (evlilik) ve düğün merasimi, ziyafetler motiflerini tespit ettik.

Yetim Abdullah ile Selvinaz Sultan Hikâyesinde motif olarak; evlilik, çiftçi, çoban (işler ve meslekler), zengin, fakir, ölüm, lakap takma (tanıma imtihanı), rüya, pir, bade içme, formalistik sayılar rüyada âşık olma, isteğin şiirle ifade edilmesi, sihir, yardımcı cariyeye, gurbete gidiş, yardımcı adam, yaşla ilgili adetler (cemiyet), hayvan: güvercin, zindan, dua ve düğün merasimi motifleri karşımıza çıkmaktadır.

Her üç hikâyede Tablo 1 de görüldüğü gibi ortak motif olarak evlilik, âşık olma, rüya ve rüyada aşk, bade, yaşlı kadın ve adam, dua, şiirle anlatım, baba ana oğul, hapsedme, gurbete gitme ve düğün motiflerine rastlamaktayız. Çoban Mirzehan Hikâyesi'nde ad verme, hızır (pir), Hak âşığı ve muamma motiflerine ayrıca

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

rastlamaktayız. Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi'nde kılık değiştirme motifi kullanılmıştır.

Halk hikâyelerinde kahramanlar genellikle bade İçerek, aynı evde büyüyen kahramanlar kardeş olmadıklarını öğrenince, resme bakarak âşık olma ve ilk görüşte âşık olma şeklinde birbirlerine âşık olurlar. Bade İçerek: Mezarlıkta, su yanında veya ıssız bir yerde uykuya dalan kahraman, rüyasında Hazreti Hızır'ı veya pirleri görür. Hazreti Hızır, kahramana üç defa bade uzatır. Kahramanlık hikâyelerinde de, hikâyenin asıl kahramanı pir elinden bade içmiştir. Umay Günay'ın (Günay, U. 2005) sistemleştirdiği şekilde, bade içme hâdisesi dört safhada tamamlanmaktadır: 1. Hazırlık safhası: Âşık ve maşukun bade içmeden önceki (âşık olmadan önceki) durumu ele alınır. 2. Rüya: Bir yerde (çeşme, harman, mezarlık) uyuma, pir (aksakallı ihtiyar, derviş, Hazreti Hızır) elinden üç bade içilmesi. 3. Uyanış: Baygın vaziyette yatan kahramanın saz sesini duyunca uyanması. 4. İlk deyiş: Âşığın rüyada olanları şiirle ifade etmesi. (Öcal, 2008;187).

Bade içmede âşık kendisini, resmini veya aynada gördüğü ve adını öğrendiği erişilmesi güç bir sevgiliye âşık olur. Âşık edebiyatında bade içme; rüya, bade ve pir motif kompleksi içerisinde aşamalı olarak gelişen, ilahi düşüncelerle yetenek kazanma olarak karşımıza çıkar. Bade içme motifi, âşıklığa geçişin başlangıç noktası olarak görülüp âşığın yaşamında önemli bir olgudur. İslami inanç ve kurumların topluma hâkim olmasıyla dini görevlerini ve toplumdaki itibarlarını kaybeden ozanlar, kendilerinin de manevi bir güce sahip olduklarını ve ilham kaynaklarının ilahi güçler olduğunu belirtmek ve kanıtlamak amacıyla rüya görme ve bade içme motifini işlemeye başlamışlardır. Rüyasında veya gaflet anında pirlere, dervişlere, erenler meclisinde değişik ritüellerle aşk (pir) badesi sunulan genç, saz çalma ve türkü söyleme yeteneği kazanır. Bade, sıvı bir içecek, herhangi bir yiyecek, ulu bir kişinin söylediği öğüt nasihat sözleri veya bir görüntü şeklinde olabilir. Rüyasında veya gaflet anında pirlere, dervişlere, erenler meclisinde değişik ritüellerle aşk (pir) badesi sunulan genç, saz çalma ve türkü söyleme yeteneği kazanır. Mirzehan da piri gördükten sonra türkü söylemeye başlar. Aşk konulu hikâyelerde kahramanlara bade sunarak bir sevgiliye âşık eden ve şairlik-saz çalma yeteneği kazandıran pîr, aynı zamanda onları yenilmezlik kuvvet ve kudretine kavuşturur. Bu nedenle anlatımda zor durumlarla karşılaşan kahramanın, şairliği ve yiğitliği sayesinde önüne çıkan her türlü engeli aşması, olağan bir durum olarak kabul edilir. (Aslan,2008:179-180)

Eski ve yeni zamanlarda yaşayan âşıkların çoğunun bir rüya görme elinden bade içme öyküsü vardır. Badeli âşıkların ilham kaynaklarının İlahi olduğuna inanılır ve bunlara Hak Aşığı denir. Birinci sınıf usta âşık olan Hak Âşıklarının toplumda, halk arasında saygın bir yeri vardır. Bu nedenle ikinci sınıf âşık durumunda olmak istemeyen âşıklar kendilerine bir bade içme öyküsü hazırlarlar. (Aslan, 2008:179-180). İncelediğimiz Çoban Mirzehan Hikâyesi'nde gördüğümüz Hak aşığı motifinin Stith Thompson'un motifleri arasında bulunmaması bu motifin Türk halk hikâyelerine özgü bir motif olmasıdır.

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

Halk hikâyelerinde, sevgililerin kavuşmaları heyecanın yüksek olduğu ve yoğun duyguların yaşandığı yerdir. Dinleyicilere daha fazla duygulamak ve heyecanlandırmak için kalıplaşmış söz ve ifadeler kullanılır. Özellikle hikâye anlatıcıları Doğu Anadolu'da, bu sözleri süsleyerek sunarlar: Sandal şana siyah tele, şeyda bülbül kızıl güle, melez gömlek kadd-i dala, nakışkâr pazibend kulaç kola, yeşil baş ördek duru göle, gümüş kemer ince bele, aç arı çiçeğe, deve kangala, Azeri bozbaşa, Kars hamama Ardahan kayışa, Şüregel lavaşa Posof şinele, Çıldır çeçile, Terekeme hengele, kurt ölüsü şivli beze, sarılan gibi kavuşup sarıldılar. (Aslan, 2003: 143-144; Aslan, 2004: 311-326). Kalıplaşmış söz ve ifadeleri Aşık Günay Yıldızın da hikâyelerinde kullandığını görmekteyiz.

Çoban Mirzehan Hikâyesi'nde rastladığımız muamma motifi, âşık geleneğinde önemli bir konudur. Muamma ve lügaz, âşık karşılaştırma ve yarışmalarında çok sık başvurulan bir manzum bilmece söyleme sanatıdır. Divan edebiyatında muamma insan lügaz ise hayvan ve cansız varlıklar için kullanılır. Ancak âşıkların lügazı bilmedikleri ve canlı veya cansız bütün varlıklar için muamma kavramını kullandıkları görülmektedir. Âşık geleneğinde muamma sorma ve muamma çözme iki usulde yapılır. Eski dönemlerde yapılan uygulamalarda köy odalarında, düğün meclislerinde ve kahvehanelerde, âşık tarafından canlı veya cansız bir varlığın adı yazılarak, ağzı mühürlü bir torba içerisinde herkesin görebileceği şekilde toplantı salonunun tavanına asılır. Toplantının sonunda muammayı çözecek Âşık veya âşıklar sırayla söyledikleri deyişlerle torbada yazılı olan muammayı (varlığın adını) bulmaya, çözmeye çalışırlar. Muammayı çözen âşık, daha önce dinleyicilerden toplanan para ve armağanları alır. (Aslan, 2008:187-188).

İncelediğimiz hikâyelerde kadın kahramanların saçlarının tellerini saz yaparak söylediklerini görmekteyiz. Halk hikâyelerinde kadın kahramanlar türkülerini söylerken çoğu zaman saçlarının tellerini saz yaparak söyler: Yirmi dört örük saçından, sırma zülüflerin arasından, üç tel çekip bastı sinesine, geçti sözün hanesine, görelim ne söyler, onun vekili biz ne diyelim, meclisimiz ne dinlesin, on iki yasemin örüklerinden birini ayırıp, sinesine bastı, bakalım ne dedi. (Aslan, 2004: 311-326)

Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi'nde de rastladığımız kılık değiştirme motifi, başta halk hikâyeleri olmak üzere çeşitli edebi ürünlerde görülmektedir. Kılık değiştirme motifi örnekleri ve stereo tipleri, bir birini tamamlayan motifler zinciri ile bir karmaşık teşkil eden iki türde gelişmektedir: Birinci kılık değiştirme motifi de erkek kahraman kıyafet değiştirerek sevgilisinin düğününe son günde yetişir. Stith Thompson'un Motif Index'inde K 1837 numarada gösterilen bu motif, bazı hikâyelerde, kahramanın ozan kıyafetinde saz çalıp türkü söyleyerek kendisini tanıtmaya motifi ile bir zincir teşkil eder. İkinci kılık değiştirme motifi de bazı hikâyelerde kahramanların derviş kıyafetine girdiğini görüyoruz. Kahramanların konu içerisinde bu şekilde tebdil-i kıyafet olmalarındaki amaç, rakipleri tarafından tanınmadan saraylara ve düğünlere rahatça girerek,

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

olayları ve gelişmeleri daha rahat görüp, dost-düşmanı iyi seçerek ona göre hareket etmeleridir. Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi'nde, saraydakilerin kendisini tanımaları ve ailesi tarafından hasta kabul edilen kızlarını tedavi eden birisi olmak için Mustafa, sakal takarak elinde bastonu ile doktor kılığına girerek Selvinaz'ın yanına girmeyi başarır. Halk hikâyelerinde yaygın olarak kullanılan "kıyafet değiştirme" motif zinciri konunun önemli bir epizotunu oluşturur (Aslan, 2001:1-10).

Aşık Günay Yıldız'ın hikâyelerinde kalıp sözlere rastlamaktayız. Kalıp sözler daha uzun ve değişik manzum şekillerde Halk hikâyeciliğinde yaygın olarak kullanılır. Kahramanları en kısa sürede uzak mesafelere vardırarak amacıyla söylenir. Her ne kadar Dede Korkut'ta olduğu gibi değişik durumlarda zamanı kısaltmak amacı söz konusu olsa da, aşağıdaki örnekte görüleceği gibi "At ayağı" sözü, "Menzile yetirmek", "Derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi", "Bu şehirlerin arası üç aylık yol imiş" ve "Oldular vasil" gibi yolculuk ve hareket bildiren kavramlarla birlikte kullanıldığı için, yolu-mesafeyi kısaltmak konusuna daha uygun düşmektedir. Uzatmayalım hikâyeyi, vermeyelim zahmeti, derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi, bade-i serser gibi, Hamza pehlivan gibi. At ayağı külünk olur, âşık dili yüğrük olur, tez vurur tez götürür, menziline tez yetirir, o zaman ayınan yılanın, bu zaman muhtasarı dilinen. Bu şehirlerin arası, deve ilen at ilen, üç aylık yol imiş, güne bir menzil, tayy-i menazil, günlerin birinde, oldular vasil. "At ayağı külüg, ozan dili çevük olur" sözlerindeki "külüg" sözcüğü, sözlü gelenekte değişerek "külünk" (kazma, kürek), "cevük" sözcüğünün de bazı söyleyişlerde "yüğrük" şeklinde söylendiği görülmektedir. Halk şairlerinin hikâyelerini anlatırken yukarıdaki manzum sözlerin tamamını veya sadece bazı dizelerini kullandıkları görülür. (Aslan, 2004:311-326)

SONUÇ

Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah ile Selvinaz Sultan Hikâyesi'ni epizot ve motif olarak incelediğimiz bu çalışmada, hikâyeleri kaleme alan Âşık Günay Yıldız'ın türkü ve anlatımı iç içe olarak kullandığı görülmektedir. Âşık Günay Yıldız onlarca aşığın yetiştiği Kars'ın Akyaka ilçesine bağlı Karahan köyündendir. Kars ve çevresi Âşıklık geleneğinin 20. yy'daki önemli temsilcilerinden biri olan ocağın ismini taşıyan Âşık Murat Karahanlı (Yıldız)'nın oğludur. Çoban Mirzehan Hikâyesi, AMSSH ve YASSH'nde evlilik, aşık olma, rüya ve rüyada aşk, bade, yaşlı kadın ve adam, dua, şiirle anlatım, baba ana oğul, hapsedme, gurbete gitme ve düğün motiflerine rastlamaktayız. Çoban Mirzehan Hikâyesi'nde ad verme, hızır (pir), Hak aşığı ve muamma motiflerine ayrıca rastlamaktayız. Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi'nde kılık değiştirme motifi kullanılmıştır.

Âşık Günay Yıldız'ın Çoban Mirzehan Hikâyesi, Avcı Mustafa İle Şahnizer Sultan Hikâyesi ve Yetim Abdullah İle Selvinaz Sultan Hikâyesinin Epizot ve Motif İncelemesi / Sibel Karadeniz Yağmur

KAYNAKÇA

- Alptekin, A.B. (2013). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Ankara: Akçağ
- Aslan, E. (2001). Halk Hikâyelerinde İmtihan Motifi Kompleksi, *Milli Folklor*, 7 (51), 5-15.
- Aslan, E. (2001). Halk Hikâyelerinde Kahramanlarının Kıyafet Değiştirme Motifi ve Arabizengi Tipi, *Türkbilig*, 1-10.
- Aslan, E. (2003). *Halk Bilimi Araştırmaları I.*, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Aslan, E. (2006). “Türk Halk Hikâyeciliğinde Kullanılan Kalıp Söz Grupları ve Manzum Tasvirler”, Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Haz. M. Öcal Oğuz-Tuba Saltık Özkan, *Gazi Üniversitesi THBMER Yayını*, Ankara, 311-326.
- Aslan, E. (2008). Türk Halk Edebiyatı, *Maya Akademi Yayınları Ankara*.
- Aslan, E. (2011). *Türk Halk Edebiyatı*, Ankara: Maya Akademi.
- Aslan, E. (2004) *Türk Halk Hikâyeciliğinde kullanılan kalıp Söz grupları ve manzum tasvirler* Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Milli eğitim Dergisi 164;311-326
- Gökşen, C. (2012). *Sana mı Kalmış Âşık Günay Yıldız Hayatı-Sanatı-Şiirleri-Atışmaları*, Ankara: Akademisyen.
- Günay, U. (2005). *Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Ankara: Akçağ.
- Öcal M. O. (2008). *Halk Hikâyeleri*. Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ (Ed.), Ankara. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10800,giris-editordenpdf.pdf> (erişim tarihi: 10.04.2016).
- Thompson, S. (1955-1958). *Motif-index of folk-literature : a classification of narrative elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest-books, and local legends. Revised and enlarged edition.* Bloomington : Indiana University Press.
- Yağmur, S.K. (2016). *Âşık Günay Yıldız'ın Hikayelerinin Epizot ve Motiflerinin İncelenmesi*. (Basılmamış Doktora Tezi), Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi.